

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-45>
УДК 372.881.111.1

Макар Л.М., Деркач Ю.Я.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ІГРОВІ ФОРМИ РОБОТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Анотація. Обґрунтовано актуальність формування іншомовної комунікативної компетенції за допомогою ігрових форм навчання. Розкрито сутність понять «комунікативна компетенція», «ігрові форми навчання». Проаналізовано вікові та психологічні особливості дітей молодого шкільного віку відповідно до сприймання та осмислення іншомовного матеріалу. Наведено найбільш ефективні методи формування комунікативної компетенції. Виокремлено один з найефективніших методів – навчальну гру та її основні функції: засіб розвитку мотиваційно-потребуючої сфери, кошти пізнання, засіб розвитку розумових здібностей дітей і засіб розвитку довільної поведінки. Проаналізовано та описано методику використання гри на уроках англійської мови в початковій школі. Наведено приклади використання вправ, які варто використовувати на різних етапах навчання, та, відповідно до різної тематики уроків. Сформовано основні правила, яких слід дотримуватися при вивченні нової лексики. Обґрунтовано ефективність та доцільність використання ігрових форм роботи при формуванні іншомовної комунікативної компетенції молодших школярів.

Ключові слова: комунікативна компетенція, ігрова діяльність, навчальна гра, комунікація, іноземна мова.

Makar Lesya, Derkach Yuliya

Ivan Franko National University of Lviv

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH GAME FORMS OF LEARNING

Summary. The relevance of the formation of foreign language communicative competence through game forms of learning is substantiated in the article. The essence of the concepts "communicative competence", "game forms of learning" is revealed. Age and psychological features of young school children in accordance with the perception and understanding of foreign language material are substantiated. The most effective methods of formation of communicative competence are given. One of the most effective methods has been singled out – the educational game and its main functions: means of developing the motivational-need sphere, means of cognition, means of developing children's mental abilities and means of developing arbitrary behavior. The role of educational game is described, which, in our opinion, is very important, because in this type of activity students have the opportunity to show all their knowledge, improve, show their hidden emotions and talents, develop their attention, imagination and thinking. During the game, a favorable unobtrusive atmosphere is created, where the barrier between teacher and student, in which each child has the opportunity to realize himself, disappears. The game motivates students' language activities, as participants find themselves in a situation where there is a need to say something, prove, explain. Thus, students communication skills, the ability to communicate properly and express their opinions, to conduct a dialogue develop. The use of the game in the process of learning a foreign language enlivens the process, makes learning more emotional, promotes live communication, while mechanical training (memorization) has a detrimental effect on the motivational side of learning a foreign language. The method of using the game in English lessons in primary school is analyzed and described. Examples of exercises that should be used at different stages of learning, and in accordance with different topics of lessons, which contribute to better mastering of the material. The basic rules which should be followed at studying of new vocabulary are formed. The efficiency and expediency of using game forms of work at formation of foreign language communicative competence of junior schoolchildren are substantiated.

Keywords: communicative competence, game activity, educational game, communication, foreign language.

Постановка проблеми. На сучасному етапі, метою оволодіння іноземною мовою в початковій школі в рамках базового курсу є оволодіння учнями основами іншомовного спілкування. Дитині, як і майже кожному дорослому, важко досягнути високих навичок у спілкуванні іноземною мовою в немовному середовищі. Але одним із способів, який значно полегшить навчання і зробить його цікавим, є використання на уроці дидактичної гри. Бо саме у грі дитина розслабляється, вільно висловлює свої думки та імпровізує, виступаючи у ролі співрозмовника і покращуючи свої комунікативні навички. Гра створює зовсім іншу, невимушену обстановку, в якій дитина почувається впевненіше, комфортніше і не боїться висловити свою власну думку. Проте слід обов'язково пам'ятати, що будь-яка гра має певні цілі і завдання, і лише правильне

її застосування допоможе правильно вплинути на розвиток школяра.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням гри як ефективного засобу формування комунікативної компетенції займалися у своїх працях Сухомлинський, Макаренко, Фрідріх Шиллер, які виокремлювали її як дієвий метод навчання іноземній мові. А також сучасні українські науковці Артемова, Григоренко Віготський та Щербакова, які зазначали, що саме гра є одним з найефективніших методів формування іншомовної комунікативної компетенції. Це свідчить про те, що тема гри у навчальному процесі як була, так і залишається актуальною.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема формування комунікативної компетенції досить не нова, як і проблема ігрових форм навчання. Ними

цікавилися видатні педагоги минулого і навіть позаминулого століття. Проте, вона не набувала таких масштабів як зараз. Оскільки ми йдемо в ногу з часом, живемо в епоху активного розвитку комп'ютерних технологій, у нас зростає потреба у спілкуванні і співпраці з різними країнами, то відповідно у нас виникає потреба в іншомовному спілкуванні – комунікації. Проблемою комунікації зараз займаються всі кому не байдужа доля нового підростаючого покоління. І здавалося б вже все для цього є. Ми маємо безліч різноманітних навчальних курсів, розмовних клубів, аудіо, відео та веб ресурсів для покращення наших іншомовних комунікативних навичок. Та, на нашу думку, все ж залишаються проблеми, над якими потрібно працювати, оскільки зараз досить малий відсоток людей вільно володіє хоча б однією іноземною мовою. Тому залишаються проблеми, які варті нашої уваги, це, насамперед, розробка ефективних методик вивчення іншомовної лексики у легкому та доступному форматі; апробація нових методів, які зможуть подолати іншомовний комунікативний бар'єр; методів, які зможуть зацікавити до вивчення іноземної мови тих людей, які ніколи не хотіли і не бажали її вчити тощо.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є встановлення особливостей впливу ігрових форм навчання на формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови. А також визначення шляхів, засобів та методів формування комунікативної компетентності та аналіз впливу ігрових форм роботи на формування мовленнєвих навичок школярів.

Виклад основного матеріалу. У молодшому шкільному віці триває соціально-особистісний розвиток дитини. Цей віковий період характеризується появою досить усвідомленої системи уявлень про оточуючих людей, про себе, про морально-етичні норми, на основі яких будуються взаємини з однолітками і дорослими, близькими і чужими людьми. Рівень сформованості всіх особистісних проявів в повній мірі залежить від спрямованості навчального процесу на організацію різноманітної практичної діяльності школярів та сформованості комунікативної компетенції.

Вивчення іноземної мови починається з 1 чи 2 класу. Учні даного віку характеризуються великою сприйнятливостю до навчання. Це дозволяє їм освоювати новий матеріал, новою для них мовою, набагато швидше, з меншими затратами зусиль у порівнянні з іншими віковими категоріями.

У свою чергу, вивчення іноземної мови сприяє розвитку комунікативних здібностей молодших школярів, що позитивно позначається на розвитку мовлення учнів, формуванні їх пізнавальних здібностей та загальнонавчальних умінь. Оскільки дитина в цьому віці сприймає світ цілісно та емоційно, то це дозволяє включати в навчальний процес різні види навчальної діяльності, зокрема, ігрову.

Оскільки головне призначення іноземної мови, як навчального предмета, полягає у формуванні комунікативної компетенції, тобто здатності і готовності здійснювати іншомовне міжособистісне і міжкультурне спілкування з носіями мови, вже на початковому рівні навчання [1, с. 14].

Одним з найбільш ефективних засобів розвитку комунікативних здібностей є гра. Особливо це стосується навчання молодших школярів, в яких гра є провідним видом діяльності. Саме вона є дієвим інструментом викладання, що дозволяє зробити процес привабливим, цікавим, змушує учнів не переживати і не хвилюватися.

Варто зазначити, що гра є одночасно і цікавим видом роботи для учня і аналогом мовних вправ для вчителя, завдяки якому розвиваються навички всіх видів мовленнєвої діяльності. Гра наділена такою особливістю, як універсальність: використання ігрових прийомів можна пристосувати до різних тем, цілей і завдань.

Гра займає важливе місце в житті дитини, як молодшого школяра, будучи для нього засобом пізнання дійсності.

Однією з особливостей психологічного розвитку дитини дошкільного віку є переважання емоційної сфери над інтелектуальною. А як відомо із слів багатьох людей «гра – це завжди емоції». А там де емоції там і активність, увага і увава, отже, працює мислення, розвивається пам'ять, збільшується активний словниковий запас. Гра сприяє мимовільному запам'ятовуванню, яке і переважає у дітей раннього шкільного віку.

Гра сприяє виконанню важливих методичних завдань, таких як створення психологічної готовності дитини до мовного спілкування. Гра також забезпечує природною необхідністю багаторазового повторення мовного матеріалу, тренує учнів у виборі потрібного мовного матеріалу, що в свою чергу є підготовкою до ситуативного мовлення.

Відомий педагог В.О. Сухомлинський у своїх працях високо оцінював роль гри в навчальному процесі, зазначаючи, що «духовне життя людини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі гри, казки, музики, фантазії, творчості. Без цього всього вона – засушена квітка» [5, с. 54]. Крім того, гра виконує провідні функції, необхідні для повноцінного гармонійного розвитку дитини, такі як: формування мовних та мовленнєвих навичок та умінь, навчання вмінню спілкуватися, розвиток психічних функцій, осмислення та запам'ятовування матеріалу тощо. Це свідчить про те, що гра може використовуватися не тільки як допоміжний інструмент на уроці, а як повноцінний засіб формування нових знань, умінь і навичок, і вона є невід'ємною частиною в процесі навчання іноземної мови.

Тому, стає очевидним, що в гри здатності будь-якої людини, а особливо дитини проявляються в повній мірі. Крім цього, ігри дозволяють створити на уроці сприятливий емоційний фон, що веде до зняття мовного бар'єру, сприяє розвитку навчальної мотивації, підвищує інтерес до предмету.

Гра також допомагає і підтримує в учнів інтерес до навчання, допомагає вчителю створити атмосферу в якій іноземна мова стає корисною і зрозумілою.

В процесі гри в учнів виникає бажання взяти участь в спільних обговореннях, обмінятись інформацією, дізнатись що говорять інші. Бажання задовольнити свою цікавість загострює розумову діяльність гравців.

На думку авторів, використання гри в процесі навчання іноземної мови оживляє процес, робить навчання більш емоційним, сприяє живому

спілкуванню, тоді як механічне тренування (зубріння) має згубний вплив на мотиваційну сторону навчання іноземної мови [4, с. 69].

Під час гри розвивається творче мислення, увага та увага. Учні потрапляють у ситуації, з яких самостійно мають знайти вихід, вчаться приймати правильні рішення та відповідати за свої вчинки. Ігрова діяльність допомагає зробити початковий процес цікавішим та ефективнішим. А також позитивно впливає на формування пізнавальних інтересів учнів, підвищенню мотивації вивчення англійської мови та свідомому засвоєнню нового матеріалу. Є безліч ігор, які мають свої особливості, ознаки та функції. І в процесі вивчення англійської мови в початковій школі важливо змінювати не кількість ігрових методів, а їх види та форми проведення. Оскільки першокласникам, наприклад, подобаються ігри-подорожі, казки, а старшим учням – змагання, ділові ігри. Варто зауважити, що вибираючи гру, слід врахувати і характер учнів. У всіх дітей різні вподобання, тож сама організація вимагає докладання великих зусиль. Але основним є те, що таке навчання допомагає реалізувати основний принцип – комунікативної спрямованості англійського навчання.

На уроках англійської мови доцільно проводити ігри, що дають учням змогу ознайомитись з новим матеріалом, а також закріпити мовні і мовленнєві навички дітей. Залежно від мети, завдань та способів проведення виділяють різні види ігор, проте, найцікавішою і найефективнішою саме для покращення комунікативних навичок школярів, на мою думку, є рольова гра. Це гра розважального характеру, в якій кожен з учасників отримує певну роль, і протягом ходу гри, втілює її в реальність. Якщо говорити про роль гри, то вона, на нашу думку, є неocenною, оскільки в такому виді діяльності учні мають можливість проявити всі свої знання, удосконалюватися, показувати свої приховані емоції та таланти, розвивати свою увагу, увагу та мислення. Під час проведення гри, створюється сприятлива ненав'язлива атмосфера, де зникає бар'єр між викладачем та учнем, в якій кожна дитина має змогу реалізувати себе. Щодо ефективності рольової гри, то саме вона мотивує мовну діяльність учнів, оскільки учасники опиняються в ситуації, де виникає потреба щось сказати, довести, викласти. Таким чином розвиваються комунікативні навички школярів, вміння правильно спілкуватися та висловити свою думку, вести діалог [3, с. 68].

На сучасному етапі навчання іноземної мови основним методом прийнято вважати комунікативний метод (Communicative Approach). Використання комунікативної методики сприяє швидкому оволодінню навичками розмовної мови.

Слід зазначити, що в основі навчання іноземної мови закладено формування комунікативних компетенцій. Як вже було сказано вище, «Комунікативна компетенція – це здатність гнучко і ефективно користуватися іноземною мовою в цілях розуміння і передачі інформації» [7, с. 53].

Однак, якщо розглядати особливості раннього шкільного віку, слід припустити, що на початковому етапі навчання іноземної мови передбачається оволодіння мовними навичками і мовними

вміннями на мінімальному та початковому комунікативному рівні. В оволодінні усним мовленням особливу значущість в навчанні іноземної мови в початковій школі є розвиток лексичних навичок, оскільки володіння мовою без словникового запасу слів є неможливою. Лексичні навички забезпечують успішне оволодіння основами всіх видів мовленнєвої діяльності на подальших етапах навчання. Оскільки перш ніж дитина навчиться спілкуватися іноземною мовою, необхідно в неї сформувати базові лексичні навички і навчити її ними користуватися.

Варто зазначити, що при навчанні дітей початкової школи розуміння слів чи мовних одиниць слід широко використовувати наочність. Оскільки дитині у такому віці важко засвоювати матеріал без відповідного візуального підтвердження.

Наприклад під час вивчення нового лексичного матеріалу, школярі опановують такі слова як *big, small, tiny, short, long* в структурі «This is a big (or small) ball», і для того, щоб перевірити розуміння дитиною лексики, на питання педагога дитина дає коротку відповідь, вказуючи на відповідний предмет, тобто ілюстрацію.

Важливо членувати мовне повідомлення на смислові шматки, щоб у дітей сформувалося вміння розуміти і сприймати.

На початковому етапі вивчення англійської мови слід розглядати процес розвитку двох видів мовленнєвої діяльності – аудіювання (Listening) і говоріння (Speaking), оскільки на ранньому етапі навчання саме ці два види мовленнєвої діяльності відіграють велику роль в досягненні мінімального комунікативного рівня.

Також важливим у формуванні комунікативної компетенції є доведення розуміння усної англійської до рівня навичок та умінь, оскільки на ранньому етапі навчання не менш важливим є формування вміння утримувати в пам'яті все довше звукові ланцюжки, тобто розрізняти слухову пам'ять.

Спочатку школярі вчаться утримувати в пам'яті слово, словосполучення, потім фразу і, нарешті, кілька фраз. Важливо членувати мовне повідомлення на смислові шматки, щоб у дітей сформувалося вміння розуміти і сприймати. Наприклад, на заняття по темі «Тварини» (Animals) педагогом використовуються такі мовні повідомлення: *bear, a bear, a big bear, This is a bear. The bear is a wild animal. It lives in the forest* [2, с. 63–64].

Методологічний компонент змісту навчання аудіювання передбачає «Навчання прийомам навчання з опанування сприйняттям англійської мови на слух» [7, с. 51]. До цього компоненту відносяться предметна наочність, жести педагога, міміка тощо. Таким чином, формування вміння слухати промову англійською мовою, виховує у дітей культуру слухання. На початковому етапі аудіювання займає важливе місце, тому виховання у дітей вміння слухати є запорукою успіху у вивченні англійської мови. Саме тому аудіювання або слухання формує вміння утримувати в пам'яті почуту лексику, зосереджено слухати педагога і розуміти сказане.

Якщо говорити про говоріння (Speaking) – це складний багатогранний процес, що дозволяє здійснювати разом з аудіюванням усне вербальне спілкування» [6, с. 22]. Варто виділити дві основні форми говоріння – монологічну і діалогічну.

Говоріння в монологічній формі англійською мовою для дітей представляється ще досить складним, оскільки передбачає вміння дитини описати предмет, розповісти про прослуханий запис або зробити повідомлення за темою. Саме тому для формування цього вміння використовуються допоміжні опори.

Для цих цілей педагогом можуть використовуватися прості логічно побудовані тексти. Наприклад: «This is a boy. His name is John. He is ten. He can jump and run». Цей невеликий текст діти прослуховують кілька разів, а потім педагог показує іншу картинку про іншого хлопчика (Mike) і пропонує в тій же логічній послідовності розповісти про нього. У вигляді опори можуть виступати як ситуативні предмети, картинки або іграшки, а також вироби дітей. Важливо це все проводити у цікавій ігровій формі, щоб діти почувалися невимушено та легко і без труднощів засвоювали новий матеріал.

Для діалогічного мовлення характерне використання різних фраз і розмовних кліше. Навчання дітей діалогу слід розпочинати з навчання реагуванню на репліку співрозмовника. Педагог дає стимулюючі репліки, а школярі опановують уміння реагувати на них і давати відповідь. Основне завдання педагога дати стимулюючу репліку, на яку діти відреагують. Наприклад, на репліку: «What is it?» (It is a cat.) «Is it sunny today?» (Yes, it is. No, it is not.). Потім стимулюючі репліки діти дають самі один одному [2, с. 63–64].

Використання різноманітних ігор зраджує навчання реагування комунікативну спрямованість. Наприклад, гра «Вгадай». Педагог задає питання, а діти повинні вгадати. «Where was Kate on Monday?» Діти дають свої варіанти відповіді: «In the park. At home». Варто зазначити, що навчання діалогічному мовленню повинне підтримуватися наочністю, переглядами відео, картинок тощо.

Слід також додати, що найважливішим на ранньому етапі вивчення іноземної мови є саме використання ігрових прийомів і методів на ранньому етапі навчання іноземної мови в початковій школі. Оскільки спілкування в процесі гри є завжди емоційно наповненим на невимушено, і безсумнівно сприяє міцному засвоєнню лексичного матеріалу.

Для кращого ознайомлення школярів з лексикою іноземної мови, використовуються наочні прийоми, такі як показ предмета, картинки або дії, так як велика частина лексичних одиниць відображає предмети і об'єкти реальної дійсності.

Список літератури:

1. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна із передумов досягнення життєвої мети. *Шлях освіти*. 2017. № 3. С. 13–16.
2. Врублевська Л.В. Методичні розробки: Ігри на уроках англійської мови. *Англійська мова і література*. 2009. № 19–21. С. 63–64.
3. Донченко Н.П. Загальна характеристика гри та її роль. *Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв*. 2016. № 7. С. 41–49.
4. Зайчикова Л. Значення гри у навчанні іноземних мов. *Рідна школа*. 2009. № 7. С. 68–70.
5. Мамчур Л.І. Погляди Сухомлинського на розвиток комунікативної здатності молодших школярів. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 53–55.
6. Сушиліне Н.В. Роль дидактичної гри в початковій школі. *Педагогічні науки*. 2018. № 6. С. 21–23.
7. Ціпан Н.Г. Розвиток комунікативних здібностей учнів при вивченні англійської мови. *Іноземні мови*. 2005. № 2. С. 51–57.

І все це, звичайно підкріплюється ігровими прийомами. На ранньому етапі використовується вправи на імітацію, тобто багаторазове промовляння словосполучень і фраз. Також прийом тренування пам'яті що включають в себе промовляння слів, фраз з аудіозапису або повторення за педагогом, потім використовується прийом усного складання словосполучень з новим словом і вживання нового слова в різних мовних зразках. Все це сприяє запам'ятовуванню лексичної одиниці і збільшенню словникового запасу учнів.

Проте очевидно, що багаторазове повторення слів не викликає у дітей особливого інтересу, тому гра може виконувати функцію тренувального вправи. Використання на заняттях з вивчення іноземної мови різних ігор забезпечує постійний інтерес дітей до іноземної мовленнєвої діяльності. Варто відзначити, що дуже важливо не тільки як говорить дитина іноземною мовою, а й що говорить, чи розуміє те що висловлює.

Як уже згадувалося, гра є провідною діяльністю дітей раннього шкільного віку. Виходячи з аналізу дослідних і методичних рекомендацій, багато сучасних методистів і вітчизняних педагогів зійшлися на спільній думці про те, що саме гра є інструментом викладання, який активізує розумову діяльність дітей, дозволяє зробити навчальний процес привабливішим та цікавішим, не змушує хвилюватися і переживати, що формує потужний стимул до оволодіння іноземною мовою.

Висновки і пропозиції. Таким чином, резюмуючи і аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок про те, що гри як провідному методу, належить значна роль при навчанні іноземної мови. Гра для школяра є засобом пізнання. Насправді, вона стимулює, мотивує, сприяє засвоєнню навчального матеріалу, емоційно насичує і створює сприятливий ґрунт для засвоєння іноземної мови. Універсальність гри полягає в її багатофункціональності, і саме тому вона є дієвим інструментом в педагогічній діяльності, який з часом залишається тільки удосконалювати. Вона є інструментом, без якого зараз не обходиться жодний сучасний педагог націлений на результат своєї праці.

До перспектив подальшого розвитку віднесемо:

- глибше вивчення проблеми формування комунікативної компетентності в молодших школярів;
- пошук та розробка нових ефективних методів, що забезпечать успішне формування іноземної комунікативної компетентності;
- удосконалення наявних методів, що сприяють кращому засвоєнню лексичних одиниць.

References:

1. Volfovska, T. (2017). Komunikativna kompetentnist molodi yak odna iz peredumov dosyagnennya zhittyevoyi meti [Youth communicative competence as one of the prerequisites for achieving a life goal]. *Shlyakh osviti*, vol. 3, pp. 13–16.
2. Vrublevska, L.V. (2009). Metodichni rozrobki: IGRI na urokah angliyskoyi movi [Methodical developments: Games in English lessons]. *Angliyska mova i literatura*, vol. 19–21, pp. 63–64.
3. Donchenko, N.P. (1999). Zagalna harakteristika gri ta yiyi rol [General characteristics of the game and role of game]. *Derzhavna akademiya kerivnih kadriv kulturi i mistetstv*, vol. 7, pp. 41–49.
4. Zaychikova, L. (2009). Znachennya gri u navchanni inozemnih mov [The importance of play in foreign language teaching]. *Ridna shkola*, vol. 7, pp. 68–70.
5. Mamchur, L.I. (2010). Poglyadi Suhomlinskogo na rozvitok komunikativnoyi zdatnosti molodshih shkolyariv [Sukhomlinsky's views on the development of communicative ability of junior schoolchildren]. *Pochatkova shkola*, vol. 9, pp. 53–55.
6. Sushiline, N.V. (2018). Rol didaktichnoyi gri v pochatkovij shkoli [The role of didactic play in elementary school]. *Pedagogichni nauki*, vol. 6, pp. 21–23.
7. Tsipan, N.G. (2005). Rozvitok komunikativnih zdibnostey uchniv pri vivchenni angliyskoyi movi [Development of students communicative abilities in learning English]. *Inozemni movi*, vol. 2, pp. 51–57.